

# O existenci a povaze intencionálních individuí

Stanislav Sousedík

*Univerzita Karlova, Praha*

V úvodním odstavci svého předchozího příspěvku k problematice intencionálních individuí zveřejněném v časopisu *Organon F* (Sousedík 2012b) jsem načrtl plán výkladu, který jsem tam splnil jen z části, tj. v některých tam udaných bodech. Přislíbil jsem, že chybějící doplním při nejbližší příležitosti. Příležitost mi byla vlídně poskytnuta redakcí tohoto časopisu, a tak zde pokračuji ve svém výkladu. Co v následujícím uvedu, je do značné míry podníceno kritickými, dílem polemickými, mnou nicméně s vděčností přijímanými, připomínkami, které k mému předchozímu výkladu přičinil prof. P. Cmorej (Cmorej 2012a, 2012b). Jeho poslední příspěvek do diskuse o intencionálních jsoucnech je věnován převážně úvahám o významu partikulárních vět, vedle toho jsou tu však i významné připomínky k problematice intencionálních individuí jako takových. Pokud jde o otázku významu partikulárních vět, objevily se mezi námi hluboko zasahující názorové difference, ke shodě však došlo v tom, že tato otázka není pro problematiku intencionálních jsoucen, o níž se nám nyní především jde, zásadně důležitá. Její další projednávání by naši diskusi odvedlo od našeho námětu do jiných oblastí. Z toho důvodu, jak jsem ostatně již předem oznámil, nebudu na tuto (pro mne jinak velmi zajímavou) část Cmorejových úvah již reagovat a vrátím se k svému původně ohlášenému plánu výkladu, podle něhož je na řadě můj pokus o soustavnější výklad problematiky intencionálních individuí. Budu postupovat tak, že v první části předběžně naznačím, co intencionálními individui rozumím a proč jsem přesvědčen o jejich existenci, ve druhé části se pak pokusím objasnit hlouběji povahu intencionálních individuí.

Ad 1. Intencionálními individui rozumím *v prvním přiblížení* individua, která existují pouze jako předmět našeho (něčího) poznání, a jinak (tj. v realitě) ne. Z této charakteristiky není předběžně patrné, jakou po-

vahu mají intencionální jsoucna sama o sobě, nýbrž pouze jak se k nám, poznávajícím, vztahují. Jsou co do své existence závislá na našich poznávacích aktech. Jaká jsou sama o sobě, budeme zkoumat v dalším.

Máme nějaký důvod se domnívat, že nějaká taková (prozatím jen takto povšechně charakterizovaná) individua vskutku existují? Domnívám se, že ano, a pokusil jsem se to zdůvodnit svým „výchozím“ argumentem. Ten vychází z toho, že např. v bájích o nějakých individuích mluvíme, a to, podle přesvědčení běžného uživatele přirozeného jazyka (a to nesmíme bezdůvodně opouštět) o bájných individuích. Výraz „mluvit o“ vyjadřuje binární vztah, vztah však předpokládá existenci svých termínů. Je proto jasné, že v bájích zřejmě mluvíme o nějakých existujících individuích. Protože však tato individua neexistují reálně, musíme předpokládat, že existují jinak, totiž „intencionálně“.

Proti tomuto mém „výchozímu“ argumentu Cmorej namítá více věcí, předně to, že z nesporné skutečnosti, že např. v bájích o nějakých bájných bytostech mluvíme, ještě neplyne, že jsou to intencionální individua v mém smyslu (Cmorej 2012b). Totéž tvrdil již dříve i prof. Materna, jenž však – na rozdíl od Cmoreje – vyložil pozitivně, o čem jiném je v bájích podle jeho mínění řeč (je přesvědčen, že je v bájích řeč o individuových úřadech; Materna 2010<sup>1</sup>). Maternův pozitivní výklad mi umožnil vysvětlit, proč jej považuji za nezdostatek zdůvodněný a, v důsledku toho, za – pro mne – nepřijatelný. Cmorej, na rozdíl od Materny (ale také Raclavského; Raclavský 2011), nevstupuje v naši diskusi prozatím jako obhájce nějaké vymezené teorie, nýbrž jako pouhý kritik mých názorů. To má své velké výhody, protože to stimuluje ne snad pouhou konfrontaci, nýbrž rozvinutí a prohloubení myšlenek, jež jsou v průběhu výměny názorů, prezentovány. Někdy však, a tak je tomu právě v tomto případě, to však může diskusi i přibrzďovat. Řekne-li např. Cmorej, že nesporný fakt, že v bájích mluvíme o bájných bytostech, lze vysvětlit i jinými teoriemi než je ta, kterou hájím já, ale neřekne-li v dalším již nic o povaze těchto teorií, pak mu sice musím dát zapravdu (vždyť přinejmenším TILka je jednou z takových teorií), ale pochybuji, zda jsme se takovou snadno dosaženou shodou posunuli dál?

Dále Cmorej proti mém „výchozímu“ argumentu namítá, že není jasné, co rozumím intencionálními předměty, čili že není jasné, o čem je v mém argumentu řeč. Tato námitka není, myslím, na místě. Nemohu

---

<sup>1</sup> Totéž mínění jako Materna zastává i Raclavský.

postupovat tak, že bych nejprve a priori stanovil nějakou dokonalou definici intencionálních individuí, a pak dodatečně analýzou přirozeného jazyka zkoumal, zda jí něco odpovídá. Právě naopak: Musím vycházet z toho, že běžný uživatel přirozeného jazyka spontánně (ať právem či neprávem) předpokládá existenci intencionálních individuí, a pak se teprve pokusit o bližší prozkoumání a hlavně prohloubení tohoto předpokladu. V zásadě se řídím pravidlem, že se přidržuji jazykové „intuice“ běžného mluvčího, pokud mě rozhodující důvody nedonutí se jí vzdát. Takové důvody však neznám a jsem si jist, že v průběhu naší nynější diskuse nebyly žádné prezentovány. Snažím se tudíž mínění běžného mluvčího postupně filosoficky prohloubit. Cmorej má pravdu v tom, že pokud jde o toto prohloubení, zůstal jsem ještě mnohé dlužen. Pokusím se to částečně odčinit v druhé části nynějšího příspěvku.

Za třetí Cmorej namítá, že můžeme mluvit i o ničem (a že tedy z toho, že o intencionálních jsoucnech mluvíme, neplyne, že jsou něčím, nějakými jsoucný). K tomu: výraz „mluviti o ničem“ může znamenat v přirozeném jazyku velmi mnohé, a nevím, v jakém smyslu jej Cmorej užívá. Zdržuji se proto (prozatím) odpovědi.

Konečně Cmorej namítá, že moje otázka („Lze na existenci intencionálních jsoucnech usuzovat z toho, že o nich mluvíme?“) existenci entit, na kterou se ptá, již předpokládá. V tomto bodu dávám Cmorejovi za pravdu, moje otázka skutečně nebyla dosti přesně formulována. Lépe by bylo bývalo říci: „Je existence intencionálních individuí patrná z toho, že mluvíme o bájných bytostech?“

Ad 2. Po diskusi o existenci intencionálních individuí přecházím k výkladu o jejich povaze. Vyjdu ze své teze II, podle níž „každé intencionální jsoucné má pouze ty vlastnosti (přesněji: atributy), které mu připisujeme a žádné další“. Zde musím především poznamenat, že výraz „mít vlastnost“ má (nejméně) dva významy: *zaprvoé*, říkáme-li, že má nějakou vlastnost předmět empirický (tak např. je-li toto jablko červené, můžeme říci, že *má* vlastnost „být červené“), *za druhé*, řekneme-li, že nějakou vlastnost má individuum intencionální (např. je-li Cheirón kentaur, můžeme říci, že Cheirón *má* vlastnost „být kentaurem“). Pokusím se nyní vysvětlit, čím se význam výrazu „mít vlastnost“ při těchto dvou užitích liší.

Začněme individuem empirickým, např. tímto před námi na podnosu ležícím jablkem. Na takovém individuu (jablku) můžeme něco poznat svým jazykem (jeho sladkost), něco svou dlaní (jeho tvar), něco

zrakem (jeho barvu). To, co jsme poznali těmito různými smysly, jsou zřejmě odlišné, abych to tak nazval, „stránky“ jednoho a téhož individua. Formulujme nyní tři výroky: „toto jablko je sladké“ a „je kulaté“ a „je červené“. Vlastnosti vyjádřené v těchto výroci, jejich predikáty „sladké“, „kulaté“, „červené“ jsou nějaké abstraktní<sup>2</sup> entity, a ty jako takové nemohou samozřejmě být oněmi smysly postřehnutelnými „stránkami“ empirických individuí. Mezi „stránkami“ a vlastnostmi je přece velký rozdíl! Přes ten rozdíl mají však vlastnosti k oněm empirickým „stránkám“ věci i určitý vztah. Vždyť rozumím-li výroku např. „toto jablko je sladké“, vím, že jej mohu verifikovat svým jazykem, a nikoli třeba zrakem nebo hmatem. Abychom se nyní v dalším snáze porozumívali, prosím, aby se mnou čtenář uzavřel malou jazykovou dohodu: Budeme nadále významům predikátů říkat „vlastnosti abstraktní“ (proměnná: F, G atd.) a oněm „stránkám“ empirických předmětů, pomocí nichž se přesvědčujeme, že je výrok, v němž je těchto predikátů užito, pravdivý, „vlastnosti konkrétní“ (proměnná:  $\Phi$ ,  $\Gamma$  atd.). S použitím této terminologie můžeme nyní říci, že výraz „empirické individuum  $x$  má (abstraktní) vlastnost F“ znamená, že „ $x$  má (konkrétní) vlastnost  $\Phi$ “.

Přihlédněme nyní k individuím intencionálním! I o nich říkáme, že „mají“ určité vlastnosti, ovšem význam tohoto výrazu je ve srovnání s předchozím odlišný. Je-li např. pravda, že „Cheirón je kentaur“, neznamená to, že (abstraktní) vlastnost vyjádřená predikátem „kentaur“ má na fiktivním individuu „Cheirón“ nějaký konkrétní protějšek (rozuměj: konkrétní vlastnost „kentaur“). Intencionální individua nemají totiž vlastnosti konkrétní, nýbrž abstraktní. Připisujeme-li intencionálnímu individuu  $x$  (abstraktní) vlastnost F, neznamená to tedy, že  $x$  má (konkrétní) vlastnost  $\Phi$ , jak tomu je u empirických individuí, nýbrž že  $x$  má abstraktní vlastnost F. „Mít“ abstraktní vlastnost F pro intencionální individuum při tom znamená, že je námi F s individuem  $x$  fiktivně spojeno. Toto spojení si můžeme obrazně představit (abych si vypůjčil cizí přirovnání) na způsob spojení věšáku s navěšenými na něj součástmi oděvu.

Vraťme se nyní (s tím, co je uvedeno, v hlavě) k mé tezi II. Ta říká, že intencionální individua mají pouze ty vlastnosti, které jim připisujeme a žádné další. Je ta teze správná? Cmorej namítá (jak si jeho výklad

<sup>2</sup> Slovo „abstraktní“ zde užívám ve velmi všeobecném významu, z něhož není vyloučeno ani „abstrakcí získaný“.

zjednodušeně přibližují), že připíšeme-li intencionálnímu individuu, např. Kerberovi, pouze jednu jedinou vlastnost, např. „pes“, má toto individuum, ať chceme nebo nechceme, i další vlastnosti, totiž vlastnosti z „pes“, plynoucí, např. „obratlovec“. A to je ve sporu s mou tezí II.

Co k tomu říci? Zdálo by se, že nesnáz mohu vyřešit tím, řeknu-li: Mé tezi II. je třeba rozumět tak, že „vlastností“ se v ní míní vlastnost intencionálnímu individuu explicitně připsaná spolu s vlastnostmi, které z tohoto připsání nutně plynou. Zamítám však toto vysvětlení, protože neodpovídá skutečnosti.

Soudím totiž, že Cmorejova námitka proti tezi II vychází z předpokladů, které by byly svým způsobem platné, kdybychom mluvili o individuích empirických, ale v případě intencionálních individuí, o nichž nyní jednáme, tyto předpoklady neplatí. Abych to vysvětlil, bude užitečné nejprve rozlišit mezi významem výrazu „*x má vlastnost F*“ a „*osoba O připsuje (= přisuzuje) x vlastnost F*“. Jestliže empirické individuum *x má vlastnost F*, *má* nutně všechny vlastnosti, které z *F* plynou, totiž *G*, *H*, atd., ale to neznámá, že mu je *O* také připsuje. Abychom si to přiblížili, uvažujme o empirickém individuu, o psu Alíkovi. Jestliže připíšeme Alíkovi vlastnost „být pes“, neplyne z toho, že jsme Alíkovi připsali i vlastnost, jež „z ní plyne“, např. „obratlovec“. Naproti tomu platí, že i když jsme Alíkovi žádnou další vlastnost kromě „pes“, nepřipsali, Alík určité další vlastnosti (např. „obratlovec“) nutně má. Proč? Je tomu tak, protože má-li Alík určitou konkrétní vlastnost  $\Phi$ , má nutně i z ní plynoucí vlastnosti  $\Gamma$ ,  $\Delta$  atd. Ale to neznámá, že mu vedle abstraktní vlastnosti *F* musíme nutně připsat i abstraktní vlastnost *G*. Zda to učiníme, je nahodilé, závisí to na našem rozhodnutí.

Jinak je tomu u intencionálních individuí. Intencionální individua, jak jsem výše uvedl, nemají, žádné konkrétní vlastnosti, mají pouze ty abstraktní vlastnosti, které jim připsujeme. Z toho, co je výše řečeno, je však zřejmé, že *připíšeme-li* intencionálnímu individuu např. pouze jedinou vlastnost *F*, neplyne z toho, že toto individuum *má* jakoukoli vlastnost další.

Doufám, že díky tomu, co jsem právě vyložil o povaze intencionálních individuí, je zjevné, že je moje teze II v pořádku. Je tomu tak díky tomu, že význam výrazu „mít vlastnost“ je poněkud odlišný, užíváme-li jej o empirických a o intencionálních individuích. Hovorový obrat „mít vlastnost“ může ovšem pokrývat nerozlišeně oba tyto významy.

Uvedl jsem v předchozím již vícekrát, že intencionální individua mohou mít v reálném světě své reprezentanty (= představitele). Tak např. reprezentantem Hamleta (což je intencionální individuum), byl kdysi na Vinohradském divadle v Praze herec Hanzlík. Mezi intencionálním individuem a jeho reprezentantem samozřejmě není vztah predikace či identity, nýbrž je tu vztah reprezentace. Bylo by třeba zjistit, jaké podmínky musí splňovat určité reálné individuum (např. herec Hanzlík), abychom jej mohli považovat za reprezentanta určitého intencionálního individua (např. Shakespearova Hamleta). Je to obtížná otázka, obtížnější než se na první pohled zdá, a nebudu se jí prozatím soustavně zabývat. Za jisté považuji, že některé abstraktní vlastnosti intencionálního individua má reprezentant jako vlastnosti konkrétní (např. vlastnost „šermovati kordem“), jiné jako abstraktní (např. vlastnost „být princem“ má představitel Hamleta, tedy herec Hanzlík, jen jako vlastnost abstraktní). Má-li reprezentant nějakou vlastnost (lhosťejno, zda abstraktní či konkrétní), platí, že má i vlastnosti, které z ní v oblasti empirických individuí vyplývají (je-li herec Hanzlík reprezentantem Hamleta, pak z toho, že má abstraktní vlastnost „princ“, plyne, že má konkrétní vlastnost „muž“ a abstraktní vlastnost „pocházet z královské krve“). Do dalších (podle mého vkusu) zajímavých, ale i obtížných otázek se však nechci prozatím pouštět.

Na závěr – a trochu jaksi i na okraj – bych rád řekl, že rozlišuji pouze dvě „kategorie“ jsoucn, jednak jsoucna reálná (ta existují nezávisle na tom, jsou-li či nejsou předmětem našich poznávacích aktů) a jsoucna intencionální (jež existují pouze jako předměty našich poznávacích aktů a jinak ne). Cmorej mluví o jiných „kategoriích“ objektů, ale prozatím uvedl jen jejich názvy, takže se k jeho mínění nemohu vyjádřit. Pokud Cmorej vyloží své pojetí zevrubněji, rád k němu zaujmu stanovisko a pokusím se je srovnat se svým vlastním.

Rozhodně odmítám názor, že jsou „moje“ intencionální jsoucna nějakými jsoucnými „mentálními“ v tom smyslu, že by tato jsoucna byla, stejně jako mentální akty, jsoucnými reálnými. Plyne to jednak ze všech mých předchozích výkladů jednak ale i ze skutečnosti, že podle teorie, kterou hájím, vznikají intencionální jsoucna *v poslední instanci* abstrakcí, tj. určitou adaptací empirických předmětů, jejichž ne-mentálnost je nesporná. Na to však upozorňuji jen mimochodem, protože aby byla patrná intersubjektivní dostupnost intencionálních objektů, stačí podle mého mínění, co jsem řekl již dříve, a není třeba rozšiřovat spektrum otázek, jimiž se zabýváme, o problematiku abstrakce.

Platonismus je podle mého mínění hypotéza pohodlná, ale starostí o intersubjektivní dostupnost abstraktních předmětů (včetně matematických) ji, jak se domnívám, platně zdůvodnit nelze.<sup>3</sup>

*Katedra filosofie  
Katolická teologická fakulta  
Universita Karlova  
Thákuřova 3  
160 00 Praha 6  
Česká republika  
sousedik.s@volny.cz*

### **Literatúra**

- CMOREJ, P. (2012a): K existencii intencionálních objektů prof. Sousedíka. *Organon F* 19, č. 1, 96-109.
- CMOREJ, P. (2012b): Na okraj Sousedíkových poznámek k významu jedné věty. *Organon F* 19, č. 2, 248-259.
- MATERNA, P. (2010): Existence jako predikáty řádů vyšších než 1. *Organon F* 17, č. 2, 235-238.
- RACLAVSKÝ, J. (2011): *Individua a jejich vlastnosti*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc.
- SOUSEDÍK, S. (2012a): Platónské a aristotelské pojetí intencionálních jsoucen. *Organon F* 19, č. 1, 84-95.
- SOUSEDÍK, S. (2012b): O čem je řeč v partikulárních větách. *Organon F* 19, č. 2, 238-247.

---

<sup>3</sup> Tento příspěvek vznikl s podporou, kterou Grantová agentura České republiky poskytuje projektu P 401/12/1699.